

Deak Márton: Világosítsd fel

március 21, 2013

Az oktatásról írni? Azt sokan szeretnek. Mondhatnánk, hogy valahol mindenki, bármit ír, kicsit az oktatásról ír, aztán persze vannak azok, akik nagyon. Ők is sokan vannak, kifogyhatatlan a szempontok, módszerek, hangnemek és érdekeltségek sora, amiben és ahogyan, boldog-boldogtalan megosztja a közszel hogy kellene csinálni, ő hogyan csinálja, vele hogyan csinálták. Beszélik, hogy az iskola a második szocializációs tér, és annyi biztos, hogy mindannyiunk lelkébe sok sebet ütött és virágot ültetett, az intézményesült nevelés. Hogy ebből vagy abból mérték-e bőségesebben az pedig csaknem véletlenszerű.

Részemről komoly kételyekkel állok be a sorba, jelen írás ugyanis az oktatás hosszú távú, társadalmi vonatkozásaival kíván foglalkozni. Meglepő lehet, de ez a szempont egyáltalán nem élvez elsőbbséget a neveléstudomány területén, sőt, általánosságban talán elmondható, hogy oktatáspolitikai kérdésként tekintenek rá és mint ilyen, csupán elméleti szempontként szerepel.

*„...mivelhogy rend kell a világba,
a rend pedig arravaló,
hogy ne legyen a gyerek hiába
s ne legyen szabad, ami jó.” /József Attila/*

Mit várhat el egy nemzet az iskoláitól? Ha készakarva elrugaszkodunk a hétköznapi valóságától és egy rövid példa erejéig feltételezzük, hogy az iskolának nem egyedüli célja, a gyermekmegőrzés, akkor izgalmas szempontokra bukkanhatunk. Kívánatos, sőt deklarált cél például, hogy az oktatás aktív és hatékony támogatója legyen a fennálló társadalmi rendnek, vagyis megerősítse a kívánatos értékrendszert illetve viselkedésmintákat. Hozzá kell tennünk, hogy szintén feladata az oktatásnak szembemenni a fennálló államrenddel amennyiben

az, akár rövid, akár hosszú távon, nem szolgálja a közösség boldogulását.

Ha pedig mindez igaz, akkor bátran kijelenthetjük, hogy a magyar közoktatás nem tölti be megkívánt funkcióit. Nem tölti be, mert tömegek cserélnék el már holnap a demokratikus berendezkedést, az első szembejövő diktatúrára vagy akár a királyság tétova ígéretére. Szabadságukat egy tál lencséért. Szempontjaik persze valahol érthetőek, a diktatúrák hatalmi demonstrációi, a feudalizmus hétköznapijainak kiszámíthatósága, az állandóság és a biztonság átmeneti illúziója, lehet hogy semmilyen perspektívát nem nyújt, de még mindig sokkal elviselhetőbb, mint utolsónak lenni az egyenlők között.

Óvatosan bíráljuk hát a tömegeket, hiszen, amit az iskola tanított nekik a társadalomról, azt ők nagyon is megtanulták. Megtanulták, hogy hallgatsz ha nem kérdezek, amennyiben mégis meg kell szólalnod, jobban teszed, ha azt ismétled, amit hallottál. Megtanulták, hogy minden, ami számukra fontos, érdekes és értékes, csupán zavaró mellékkörülmény, apró kellemetlenség, ami útjában áll egy magasabb szempontnak. Megtanulták, hogy az iskola, a tudás és az élet áldozati oltára, ahol éveket és álmokat áldoznak, idegen és gonosz isteneknek. De a legfontosabb, hogy jól megtanulták, hogy mindezt helyettük eldöntötték már, a kétkedőket pedig megbüntetik.

Teljes egyetértésben, futószalagon épül a társadalmi tehetetlenség. A szülő, akit szintén megvert az apja, a tanár, aki szerint keménynek kell lenni, hiszen az életre nevel és persze a társadalom, ami naponta tüntet a meghunyászkodók ellen és jutalmazza a törtetőket. Ők mind ugyanazt várják a rendszertől. Mégpedig, hogy az általuk gondosan kudarckerülésre kondicionált tömegek, hirtelen vállaljanak felelős társadalmi szerepeket, éljenek önrendelkezési jogaikkal és úgy általában váltsák már meg végre a világot.

Csak nekem furcsa? Egyszer egy, a témában komoly tekintélynek

számító személy azt mondta nekem, szép szép ideológia ez a demokratikus oktatás, de figyelmen kívül hagyja a valódi problémákat. Nos lehetséges, hogy vannak súlyosabb problémák is, mint hogy a tunya és cselekvésképtelen társadalmunkat módszeresen további tunyaságra és cselekvésképtelenségre szoktatjuk, mégis azt hiszem, hogy nem értelmetlen beszélünk róla.

„...de nem taníthat neki társadalmi felelősségtudatot a történelem tanításával, azt akarván bizonyítani, hogy a köztársaság jobb, mint az önkényuralom, ha az osztályteremben nem köztársaság van, hanem önkényuralom.”/Homer Lane/

A demokratikus oktatás nem csodaszer, csupán egy lehetőség, és jó eséllyel az egyetlen lehetőség, ami megőrizheti a köztársaság elfeledett értékeit. Hadd pontosítsak, a köztársaság értékeit nem felejtettük el, túlnyomórészt meg sem tanultuk. A mai olvasó kicsit szánakozó, elnéző mosollyal veszi tudomásul az Emberi Jogok Egységokmányának legtöbb paragrafusát, néha csak naivnak, néha konkrétan butuskának bélyegezve azt. Valahol elronthattunk valamit, és igen meg lennék lepve, ha kiderülne, hogy nem az iskolában.

A pedagógia büszke az elért eredményeire, biztos benne, hogy tudja mit, hogyan és milyen ütemben kell tanítania. Nos ha egy-két tanár tudta is valaha, legkésőbb az egyetemen biztosan elfelejtették. A gyerekek nélkül dönten a tananyagról, módszerről, tanmenetről éppolyan értelmetlen, mint amennyire káros is.

Az angliai Summerhill, a demokratikus oktatás gondolatának Mekkája. Egyedülálló iskolai önkormányzattal rendelkezik. Ez az intézmény minden értelemben valódi. Nyomokban sem hasonlít, sem az aktuálpolitikai játszótéren sunyin helyezkedő felsőoktatási szervekre, sem a házirendet félévente újrászavazó középiskolai álkormányzatokra. Valódi önkormányzatnak nevezem, mert az intézmény életét meghatározó döntések színtere, diáktestület az autoritás teljes hiányával.

Ezt pedig nyugodtan lehet szó szerint érteni, vagyis nincs a tanárbácsi rosszalló tekintete, nincs igazgatói vétó és úgy általában semmi sincs, ami értelmetlen szószaporítássá változtatná, azt, ahogyan a gyerekek törvényt ülnek.

Nem szeretném itt a módszert hosszan ismertetni, azt megírták már, nálam jobban is. Amiről valójában beszélni szeretnék az a döntés szabadsága. Sok víz átfolyt már a pedagógia taposómalmán, mióta a gyerek nem apró felnőtt többé. Saját jogokat kapott, jogait időnként ismertetik is vele és őt ez egyáltalán nem érdekli. Az a jog ugyanis nem az övé, azt másoktól kapta, praktikus kis csomagként érkezett, „neked ez így jó” felirattal.

Természetesen, mint minden demokráciában, Summerhillben is beköszöntöttek időnként az anarchia rövid időszakai. A törvény nélküliség napjai után pedig, a gyerekek annak rendje s módja szerint visszaszavazták a bevált szabályokat. Nyájas olvasóm most megvonhatja a vállát és azt gondolhatja, hogy alapjában ez mégiscsak a házirend újraszavazásának egy alaposan megbonyolított módja. De ha ezt gondolná, kénytelen vagyok felhívni a figyelmét, hogy egyáltalán nem figyelt. Az esetenként csak kis változtatásokkal újraszavazott törvény ugyanis már a közösség sajátja. Megőrzése és betartása nem kényszer többé, hanem jól felfogott egyéni és közérdek.

Maga Neill, a Summerhill alapítója is elismerte, hogy az iskola szellemiségének megtartása embert próbáló feladat elé állítja a pedagógust. Le kellene mondania például pályájának leghatékonyabb velejárájáról, a pozícióból fakadó tekintélyről. Le kellene cserélnie egy csupán tudásából, intellektusából, emberi minőségéből fakadóra. Minderre nyilván csakis akkor lesz hajlandó, ha sziklaszilárdan biztos benne, hogy megéri.

A legtöbb jel viszont arra mutat, hogy a világ soha nem fog úgy működni, mint Summerhill. De ez azt is jelentené, hogy bele kell törődnünk? Remélem nem.